

15.10.2008

Dnro 3493/4/06

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamiehen sijainen Jussi Pajuoja

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Kristian Holman

POLIISIN TOIMINTA HUUMAUSAININVALVONTAOPERAATION YHTEYDESSÄ

1

KANTELU

Kantelija arvosteli eduskunnan oikeusasiamiehelle osoittamassaan kirjeessä poliisiviranomaisten menettelyä ravintolaan kohdistuneen "huumeratsian" yhteydessä.

Kantelija katsoi tapahtumaa seuranneen vapaudenriistonsa sekä häneen kohdistettujen esitutkintatoimenpiteiden olleen perusteettomia. Lisäksi kantelija kertoo, että hänelle kiinniottamisen yhteydessä laitetut nippusiteet olivat liian kireät.

- - -

3

RATKAISU

3.1

Tapahtumista

Selvityksen mukaan poliisi suoritti erääseen ravintolaan valvontaoperaation. Operaation yleisjohtajana toimi komisario ja sen tarkoituksena oli suorittaa huume- ja ulkomaalaisvalvontaa kyseisen ravintolan tiloissa. Poliisille oli esitetty monia pyyntöjä tehdä kyseiselle ravintolalle jotakin, koska ilmoittajien mukaan siellä ja sen ympäristössä epäiltiin käytettävän ja myytävän huumausaineita. Poliisilla oli myös omia havaintoja tämänsuuntaisiin tapahtumiin liittyen.

Poliisin toimintataktiikan lähtökohtana oli komisarion mukaan se, että jokaisen ravintolan asiakkaan oli oltava selvillä, että paikassa käytetään avoimesti huumeita polttamalla, koska haju oli selvästi todettavissa ravintolassa käydessä. Lisäksi komisarion mukaan ravintolan valomainoksen ja ikkunamainoksen (kannabiskasvin kuva) todettiin antavan ainakin osalle asiakkaista vihjeen huumeista.

Ennen valvontaoperaation aloittamista ravintolassa oli ollut useita siviilipukuisia poliisimiehiä tarkkailemassa ja tiedustelemassa kohdetta. Tiedustelutieto oli antanut selkeän kuvan, että monet polttivat huumeita kohteessa täysin avoimesti ja että ravintola oli äärimmäisen hämärä ja huumeen tuoksu selkeä. Komisarion mukaan poliisin tavoitteena oli tuoda kaikki epäilyttävät henkilöt poliisin tiloihin säilytysuojaan, jossa henkilöt voitiin tarkastaa asiallisesti.

Poliisin suorittaman valvontaoperaation tuloksena 29 henkilöä toimitettiin poliisin tiloihin tarkastamista varten. Alun toistakymmentä henkilöä lyhyen paikalla pidetyn haastattelun ja taustatietojen selvityksen perusteella päästettiin pois ravintolasta. Poliisin tiloihin tuoduista 29 henkilöstä viideltä henkilöltä löytyi huumeita. Lisäksi poliisi tapasi yhden etsintäkuulutetun henki-

lön ja antoi haasteen tiedoksi yhdelle henkilölle. Neljä ulkomaalaista joutui ulkomaalaislain mukaisten toimenpiteiden kohteiksi.

Ravintolassa suoritettussa etsinnässä löytyi lattialta pala hasista ja ravintolan seinustalla olevan peliautomaatin ja seinän välistä kolme pakattua hasispalaa. Ravintola oli tarkastettu huumekoiralla ja koira oli "merkinnyt" neljä kohdetta, joista kahdesta oli löytynyt em. huumausainetta ja arvion mukaan kahdessa muussa paikassa sitä oli ollut melko äskettäin. Komisarion mukaan operaatio oli sujunut rauhallisesti lukuun ottamatta poliisille esitettyjä suullisia kommentteja.

Nippusiteitä komisario toteaa käytetyn, etteivät henkilöt kuljetuksen aikana pysty kätkemään hallussaan olevaa huumausainetta esimerkiksi poliisiautoon. Toisaalta poliisilla ei ole tällaisia operaatiota varten riittävästä käsirautoja. Komisarion mukaan on katsottu, että nippusiteitä voidaan käyttää poikkeustapauksissa.

Komisario toteaa operaation olleen täysin harkittu ja ne ravintolasta tavatut henkilöt, joilla oli jotain menoa tai joihin ei ollut selkeää rikosepäilyä kohdistettavissa, pyrittiin tarkastamaan paikan päällä.

Komisario oli käynyt kaikkien poliisiautoon vietävien ja poliisilaitoksen säilytysuojaan toimitettavien henkilöiden kanssa lyhyen keskustelun ja ilmoittanut syyn poliisin menettelylle. Komisariorio oli myös valvontaoperaation alkaessa ilmoittanut kuuluvalla äänellä, että "Ravintola suljetaan ja suoritetaan kaikkien henkilöiden osalta tarkastus, koska ravintolassa käytetään avoimesti huumeita".

Valvontaoperaation kenttäjohtajana toiminut ylikonstaapeli kertoo selvityksessään, että poliisi oli kerännyt tietoa operaation ("iskun") toteuttamista varten. Poliisi oli havainnut, että ravintolan asiakkaat olivat pääsääntöisesti ulkomaalaistaustaisia miehiä. Miehet kävivät tupakoimassa viereisessä porttikäytävässä ja tässä yhteydessä tupakoijien kesken kiersi itse kääritty savuke. Ylikonstaapelin mukaan tapa on varsin yleinen "pilvenpolttajien" keskuudessa.

Ylikonstaapeli toteaa, että koska havaintojen ja vihjeiden mukaan huumeidenkäyttö ravintolassa oli julkista ja yleistä, poliisi päätti linjata tarkastuksen koskemaan kaikkia ravintolassa asiakkaana olevia henkilöitä. Ylikonstaapelin mukaan huumausaine- ja huumausaineen käyttörikkoksen toteennäyttäminen on luotettavaa, mikäli epäilyillä on huumausaine hallussaan. Poliisin laatiman suunnitelman mukaan ravintolan sisätilassa olleiden kokeneiden poliisimiesten harkinnan perusteella oli tarkoitus valita rikoksesta epäillyt, jotka sitten kuljetettaisiin paikalta kiinniotettuina.

Ylikonstaapeli kertoo operaatiopäivän tapahtumista, että poliisi oli aloittanut ravintolan tarkkailun muutamaa tuntia ennen operaation aloittamista. Tarkkailupartio oli havainnut muutaman ravintolassa oleskelevan henkilön käyvän useaan otteeseen polttelemassa ravintolan viereisessä porttikäytävässä. Sattumalta myös katua oli kävellyt ravintolan ohitse vapaavuorossa ollut poliisimies, jolle oli "ringistä" yritetty kaupitella huumeita. Valvonnan yhteydessä tehdyt havainnot tukivat jo muodostunutta näkemystä tapahtumista ravintolassa ja sen ympäristössä. Poliisi oli saanut yksilöityä "ringistä" varmoilla havainnoilla henkilön, joka myi huumeita ravintolassa. Tämä henkilö ja hänen seurassaan olleet henkilöt otettiin kiinni operaation alkaessa ravintolan ulkopuolelta. Ravintolan sisäpuolella olleet poliisimiehet olivat tehneet havaintoja huumeiden käytöstä, ja näiden havaintojen perusteella ravintolan sisätiloista otettiin kiinni 29 henkilöä jotka toimitettiin henkilöntarkastukseen poliisin tiloihin. Koska kiinniotettuja oli enem-

män kuin käsirautoja, jouduttiin osa henkilöistä kahlitsemaan nippusiteillä. Ylikonstaapelin mukaan ravintolassa on noin 35 asiakaspaikkaa.

Ylikonstaapelin mukaan komisario oli puhuttanut ravintolassa olleita ihmisiä apunaan useita vuosia huumevalvontaa tehneitä poliisimiehiä. Komisarion johdolla nämä poliisimiehet suorittivat karsinnan vapaaksi päästettävistä henkilöistä puhuttamalla heitä. Puhutuksella ja henkilöiden käytöksen tarkkailulla joukosta karsittiin pois henkilöt, joilla suuremman todennäköisyyden mukaan ei ollut "päällä" huumeita.

Ravintolassa kiinnipidetyistä ja kahlituista henkilöistä ei täytetty kiinnioton kirjaamista koskevia lomakkeita kiinnioton lyhyen keston vuoksi.

Kantelijan osalta selvityksissä on todettu, että hänet päästettiin poistumaan tapahtumapaikalta sen jälkeen kun häntä oli puhuteltu ja hänelle oli suoritettu turvallisuustarkastus.

3.2

Oikeudellinen arviointi

3.2.1

Lähtökohtia

Esillä olevan kaltaisia toimenpiteitä arvioitaessa lähtökohtana on muodollisten edellytysten täyttymisen ohella se, että suoritettujen toimenpiteiden tulee olla perusteltuja suhteessa tehtävän tärkeyteen ja esimerkiksi epäillyn rikoksen laatuun ja vakavuuteen nähden.

On arvioitava myös sitä, onko toimenpiteet suoritettu siten, ettei kenellekään ole aiheutettu tarpeettomasti vahinkoa tai haittaa. Lisäksi on otettava huomioon esitutkintalain 8 §, jonka mukaan esitutkinnassa ei kenenkään oikeuksiin saa puuttua enempää kuin on välttämätöntä esitutkinnan tarkoituksen saavuttamiseksi, ja se, ettei ketään aiheuttomasti saateta epäluulon alaiseksi.

Selvityksistä käy ilmi, että poliisilla oli omiin havaintoihinsa ja poliisille tullessiin ilmiantoihin perustuen epäily, että valvontaoperaation kohteena olevasta ravintolasta oli muodostunut huumeiden levitys- ja käyttöpaikka, josta käsin huumeiden välittäjien ja käyttäjien kohtaamista voitiin edistää. Poliisilla oli perusteltu syy epäillä ravintolassa tapahtuneen huumeidenrikoksia.

Viranomaisten toimenpiteitä on arvioitava niiden tietojen perusteella, jotka viranomaisilla oli harkittaessa ja päätettäessä siitä, mihin toimenpiteisiin oli syytä ryhtyä. Kun otetaan lisäksi huomioon, että kysymyksessä oli epäily vakavista rikoksista, ei päätöstä valvontaoperaation suorittamisesta voida käsitykseni mukaan pitää lainvastaisena tai virheellisenä.

3.2.2

Kantelijaan kohdistetut toimenpiteet

Vapaudenriisto

Poliisilta saaduissa selvityksissä todettiin, että toiminnan alkuvaiheessa poliisi oli soveltanut ravintolassa olleiden henkilöiden paikalta poistumisen estämiseksi esitutkintalain 19 §:n 1 momenttia. Puheena olevaa säännöstä soveltamalla poliisi oli selvityksen mukaan halunnut turvata työn menestyksellisen hoitamisen siten, "ettei syntyisi aivan turhia epäselviä tilanteita ja tilanne saataisiin hoidettua mahdollisimman tarkoituksenmukaisella tavalla".

Poliisi oli myös suorittanut kaikille henkilöille – niin viime kädessä kiinniotetuille kuin puhuttelun jälkeen vapaaksi päästetyillekin - poliisilain 22 §:n tarkoittaman turvallisuustarkastuksen.

Esitutkintalain 19 §:n 1 momentin mukaan rikospaikalta tai sen välittömästä läheisyydestä tavatun on poliisimiehen kehotuksesta jäätävä tälle paikalle tai saavuttava välittömästi muuhun saman kihlakunnan alueella olevaan paikkaan, jos häntä on asian selvittämiseksi tarpeen heti kuulla. Jos hän ilman hyväksyttävää syytä kieltäytyy noudattamasta kehotusta tai tämä on hänen käyttäytymisensä perusteella todennäköistä, poliisimies voi estää häntä poistumasta paikalta tai ottaa hänet kiinni ja viedä kuultavaksi.

Näkemykseni kyseinen esitutkintalain 19 §:n 1 momentti soveltuu niihin henkilöihin kohdistettujen toimenpiteiden oikeudelliseksi perusteeksi, jotka olivat puhuttelun jälkeen päästetty pois ravintolasta ilman heidän kuljettamistaan säilytysuojiaan. Sen sijaan kyseinen säännös mielestäni tässä tapauksessa soveltuu muun kuin rikoksesta epäillyn kiinniottamiseen ja poliisilaitokselle kuljettamiseen vain, jos hän ilman hyväksyttävää syytä kieltäytyy noudattamasta kehotusta jäädä rikospaikalle tai tämä on hänen käyttäytymisensä perusteella todennäköistä.

Kantelun tehnyt kuuluu niihin henkilöihin, jotka päästettiin puhuttelun, henkilöllisyyden tarkastamisen ja turvallisuustarkastuksen jälkeen vapaaksi. Katson, että kantelijalla on ollut esitutkintalain 19 §:n 1 momentin mukainen paikallejäämisvelvollisuus, eikä poliisin ole katsottu toimineen tältä osin virheellisesti edellyttämällä kantelijan jäävän tapahtumapaikalle.

Kahlitseminen

Kantelun ja saatujen selvitysten perusteella on tehtävissä johtopäätös, että ainakin osa paikan päällä vapaaksi päästetyistä henkilöistä oli kahlehdittu käsirautoihin tai nippusiteisiin ja heille oli suoritettu turvallisuustarkastus. Näin oli menetelty kantelun tehneen kantelijan kohdalla. Totean tältä osin seuraavan.

Poliisilain 27 §:n 1 momentin mukaan poliisimiehellä on virkatehtävää suorittaessaan oikeus vastarinnan murtamiseksi, henkilön paikalta poistamiseksi, kiinniottamisen toimittamiseksi, vapautensa menettäneen pakenemisen estämiseksi, esteen poistamiseksi taikka välittömästi uhkaavan rikoksen tai muun vaarallisen teon tai tapahtuman estämiseksi käyttää sellaisia tarpeellisia voimakeinoja, joita voidaan pitää puolustettavina. Säännöksen 2 momentin mukaan voimakeinojen puolustettavuutta arvioitaessa on otettava huomioon tehtävän tärkeys ja kiireellisyys, vastarinnan vaarallisuus, käytettävissä olevat voimavarat sekä muut tilanteen kokonaisarvosteluun vaikuttavat seikat.

Selvitysten perusteella päätös käsirautojen ja nippusiteiden käyttämisestä perustui valvontaoperaatioon osallistuneiden turvallisuuden takaamiseen, henkilöiden paikalta poistumisen estämiseen sekä mahdollisten hallussa olleiden huumeiden hävittämisen estämiseksi. Kahlehtimista ei selvityksen perusteella ollut jatkettu kauemmin kuin oli katsottu välttämättömäksi poliisin suorittamien toimenpiteiden kannalta. Toisaalta selvityksistä ei käy ilmi, oliko ylipäätään kaikki ravintolasta tavatut henkilöt kahlehdittu.

Totean, että päätös voimakeinojen – tässä tapauksessa kahlitsemisvälineiden - käyttämisestä ei saa olla rutiininomainen, vaan se pitää harkita jokaisessa yksittäistapauksessa edellä selostettuja seikkoja huolellisesti punniten. Vaikka en olekaan käytettävissäni olevan selvityksen perusteella täysin vakuuttunut siitä, että kahlitsemisen käyttäminen olisi tässä tapauksessa ollut kaikkien ravintolasta tavattujen henkilöiden, kuten esimerkiksi kantelijan, osalta välttämä-

töntä tai edes tarpeen, en edellä mainitut seikat huomioiden katso tässä yhteydessä aiheelliseksi puuttua kahlitsemisten yksityiskohtaisiin perusteisiin enemmälti.

Siltä osin kun kysymys on kantelijan kantelussaan esittämästä arvostelusta, että hänet kahlehdittiin nippusiteillä, totean niiden olevan käytettävissä tilapäisenä kahlitsemisvälineenä tilanteissa, jossa varsinaisia käsirautoja ei ole riittävästi käytettävissä. Sinänsä niiden käyttämisessä tulee varoa, ettei niitä kiristetä liian tiukalle ja toisaalta niiden käytössä on vaara, että ne kiristyvät kahlehditun oman toiminnan seurauksena. Tyydyn tältä osin yleisesti toteamaan, että nippusiteiden käytössä tulee noudattaa korostettua huolellisuutta niiden kahlehdinnan valvoimisessa eikä kahlehtimisen tule muodostua pitemmäksi kuin välttämätöntä.

Turvallisuustarkastus

Poliisin suorittamasta turvallisuustarkastuksesta säädetään poliisilain 22 §:n 1 momentissa. Sen mukaan poliisimiehellä on oikeus kiinnittämisen, pidättämisen, vangitsemisen, säilöönottamisen ja henkilökohtaiseen vapauteen kohdistuvan virka-aputoimen yhteydessä tarkastaa henkilö ja hänen mukanaan olevat tavarat sen varmistamiseksi, ettei tällä ole hallussaan esineitä tai aineita, joilla hän voi vaarantaa säilyttämisen taikka aiheuttaa vaaraa itselleen tai muille.

Turvallisuustarkastus merkitsee puuttumista perustuslaissa turvattuun henkilökohtaiseen koskemattomuuteen. Tähän perusoikeuteen ei perustuslain 7 §:n 3 momentin mukaan saa puuttua mielivaltaisesti eikä ilman laissa säädettyä perustetta.

Poliisilain 22 §:n sanamuoto ei mahdollista turvallisuustarkastuksen tekemistä valmistelevana toimenpiteenä sen varalta, että henkilö mahdollisesti myöhemmin tultaisiin ottamaan kiinni esim. turvallisuustarkastuksessa tehtyjen löydösten perusteella. Poliisi ei siten voi sattumanvaraisesti esimerkiksi tarkastaa, mitä vastaantulevalla henkilöllä on hallussaan, vaikka tällaisten yllätystarkastusten ehkä voitaisiin katsoa edistävän huumausainerikosten ennalta ehkäisemistä. Korostan myös sitä, että henkilö joko on tai ei ole kiinniotettu. Esimerkiksi se, että hänen poistumisensa olisi estetty esimerkiksi kiinniotolla, jos hän tätä olisi yrittänyt, ei sinänsä ole asiaan vaikuttavaa, koska tällöin poliisilla olisi ollut uusi peruste harkita tilannetta. Turvallisuustarkastuksen edellytyksenä on myös, että henkilön kiinnittamisesta on jo päätetty ennen toimenpiteeseen ryhtymistä.

Poliisin tapahtumien aikainen tulkinta poliisilain 22 §:stä onkin mielestäni ongelmallisen laajentava. Selvitysten perusteella saa näet kuvan, että turvallisuustarkastuksia oli kohdistettu myös sellaisiin henkilöihin, joita ei ollut otettu lainkaan kiinni vaan heidät oli ainoastaan velvoitettu jäämään tapahtumapaikalle. Ravintolassa olleiden henkilöiden tarkastuksilla on sinänsä ollut poliisin tehtävien kannalta hyväksyttävä tavoite, mutta tämä ei kuitenkaan ole sellaisenaan riittävää, vaan toimenpiteelle tulee löytyä toimivaltaperuste laista. Saatan vastaisen varalle poliisilaitoksen tietoon käsitykseni puheena olevasta, liian laajentavana pitämästäni laintulkinnasta.

4

TOIMENPITEET

Olen edellä esittänyt laillisuusvalvonnan kannalta olennaisena pitämäni havainnot poliisin toiminnasta. Sen yksityiskohtainen arviointi, kuka toiminnasta miltäkin osin vastaa, ei mielestäni ole tarpeen eikä käsitykseni mukaan enää edes mahdollista. Selvitysten perusteella on kuitenkin tehtävissä johtopäätös, että toiminnassa on ollut kysymys valvontaoperaation yleisjohtaja-

na toimineen komisario hyväksymästä linjauksesta. Komisario on selvityksensä perusteella varsin yksityiskohtaisesti ollut tietoinen toimenpiteistä ja hyväksynyt poliisin toimintalinjaukset. Komisario on nyttemmin jäänyt eläkkeelle, ja hän on ilmoittanut, ettei halua lausua asiassa enää mitään.

Saatan edellä esittämäni käsitykset kiinniottamisten perusteista sekä turvallisuustarkastuksen toimittamisesta ja voimakeinojen käytöstä poliisipäällikön sekä eläkkeelle jääneen komisarion tietoon lähettämällä heille jäljennökset tästä päätöksestäni.

Muihin toimenpiteisiin kantelu ei anna aihetta.